Försvenskningen av Skåne

Försvenskning i skolan och kyrkan

Gårdar brändes ner, oskyldiga bönder greps och torterades, och det skedde våldtäkter och massakrer. I nordöstra Skåne och Blekinge ledde landshövdingen Håkan Nilsson Skytte kompanier med polska ryttare och lyckades knäcka det lokala motståndet. Snapphanar greps och avrättades och deras familjer landsförvisades. Vissa byar blev nästan helt utplånade.

Många gårdar hade övergivits, vägar hade förstörts, och gods och gästgiverier hade brännts ner. I trakten kring Landskrona var så många som 70 % av gårdarna övergivna och obrukade.

Snapphanar

Snapphanar: Svenska Krigshistoria från ett Andra Perspektiv

Snapphanar och deras roll i de dansk-svenska krigen

Snapphanar var en term som användes av den svenska staten under 1600-talet för att beskriva de som stödde eller deltog i den danska krigsinsatsen mot Sverige. Dessa grupper inkluderade stråtrövare, bönder och olika styrkor som var aktiva i de tidigare dansk-norska landskapen, särskilt under Skånska kriget 1675–1679. Termen 'snapphane' var nedsättande och användes för att beteckna de som ansågs vara illegala kombattanter av de svenska myndigheterna.

Kategorier av Snapphanar

Specialförband
Opererade bakom fiendelinjerna, inhämtade underrättelser, förhindrade svensk skatteindrivning

Friskyttekår
Anställda av danska staten, bestod av skåningar och andra nationaliteter, angripande försörjningslinjer

Lejda kroater
Specialiserade på liknande krigsföring som friskyttarna, opererade över stora områden

Avrättning av Snapphanar

Avrättning av snapphanar var en brutal affär som ofta innefattade hängning eller halshuggning, ibland efter rådbråkning där offrets lemmar krossades. Denna grymma behandling avslutades vanligtvis med stegling på hjul, där kroppen flätades in i ett trähjul och uppvisades offentligt som en varning till andra.

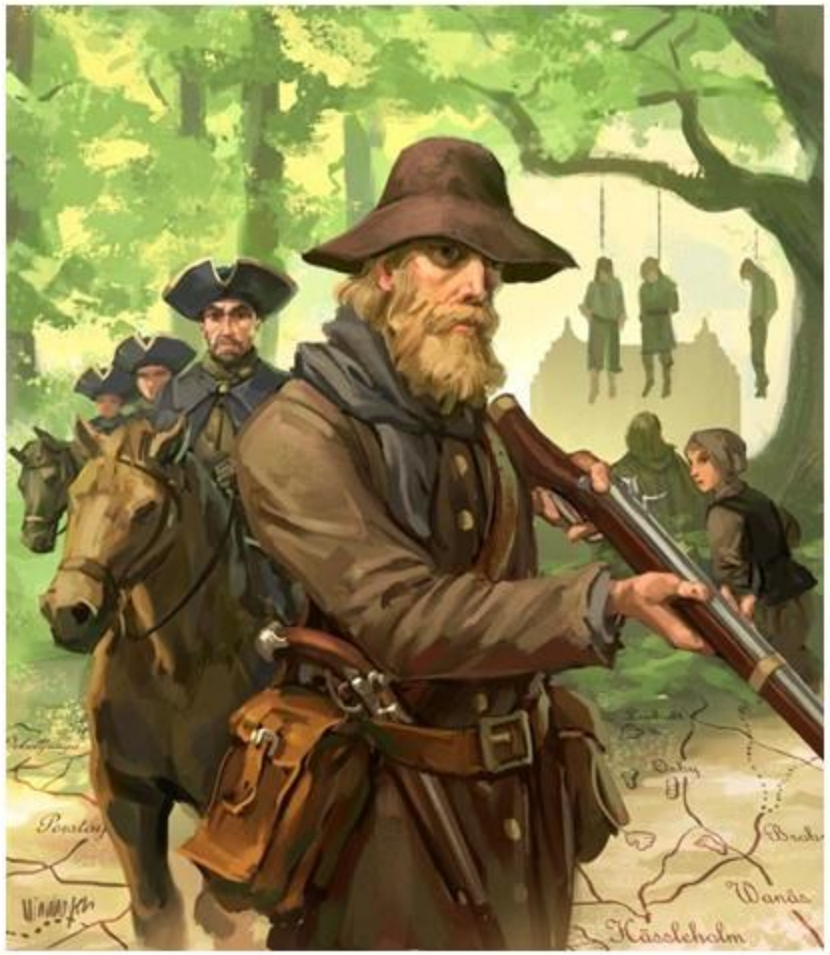

Snapphanarnas aktivitet

Snapphanarna omnämns redan år 1645 som aktiva i kampen mot Danmarks fiender i Holstein och Skåne. De var även föremål för en uppmaning från Kristian IV år 1645 att avstå från fientligheter mot svenskar, enligt freden med Sverige. Ove Juel nämner termen 1658 i samband med att han måste inhysa svenska soldater, vilket indikerar en rädsla för snapphanarnas närvaro.

Snapphanar var det skällsord den svenska staten på 1600-talet använde om stråtrövare,

bönder och styrkor som stödde eller deltog på den danska sidan i de dansk-svenska krigen under perioden, inte minst under Skånska kriget 1675–1679 i de tidigare dansk-norska landskapen och främst Skåneland, men även i exempelvis Jämtland. Termen användes även av Kristian IV som den 20 augusti 1645 påbjöd undersåtarna i Danmark att "fred slutits med drottningen av Sverige och att snapphanar, fribytare, dragoner med flera skall avhålla sig från all fientlighet mot de svenske".1658 nämnde Ove Juel också termen då han tvingades att inhysa svenske kungens soldater på sin gård på Själland då svenskarna hyste "frycht for snaphaner".

Vilka var snapphanar?

De som den svenska krigsledningen under skånska kriget kallade för snapphanar, men som senare historieskrivning velat visa vara mer komplex, kan sägas ha utgjorts av åtskilliga olika kategorier. En kategori var reguljära specialförband som arbetade mycket bakom fiendelinjerna med att inhämta underrättelser och få ut personer därifrån, men också med att förhindra svensk skatteindrivning i Skåne. Dessa specialförband samarbetade nästan alltid med danske kungens friskyttekår som i svenska ögon utgjorde ytterligare en kategori snapphanar. Friskyttekompanierna bestod till största delen av skåningar men också av danskar och ett fåtal tyskar, polacker och till och med svenskar. Dessa kompanier var ridande förband på 100–200 friskyttar som opererade över stora områden och främst angrep den svenska arméns försörjningslinjer.

Vilka var snapphanar? 2

En tredje kategori var helt vanliga bondeuppbåd, där den lokala befolkningen tog till vapen mot annalkande svenska styrkor; denna kategori var vanligast i inledningsskedet annan grupp snapphanar var de danska fogdar som övervakade dansk skatteindrivning och furagering (anskaffning av foder) och som ofta kom ihop sig med svenska trupper med samma mål. Ofta nog samarbetade dessa fyra grupper och bidrog med manskap till olika danska krigsoperationer och oftast var de styrda från Köpenhamn. En sista kategori var de stråtrövare som strök omkring i skogstrakterna och som absolut inte hade något med krigsledningen att göra. Deras plundringar riktade sig inte bara mot den svenska armén utan även (och i en större utsträckning) mot civilbefolkningen. Riktigt vilken omfattning stråtröveriet hade under skånska kriget är oklart, men källorna visar att det förekom missdådare på båda sidor som utnyttjade lokalbefolkningen på skamligt vis.

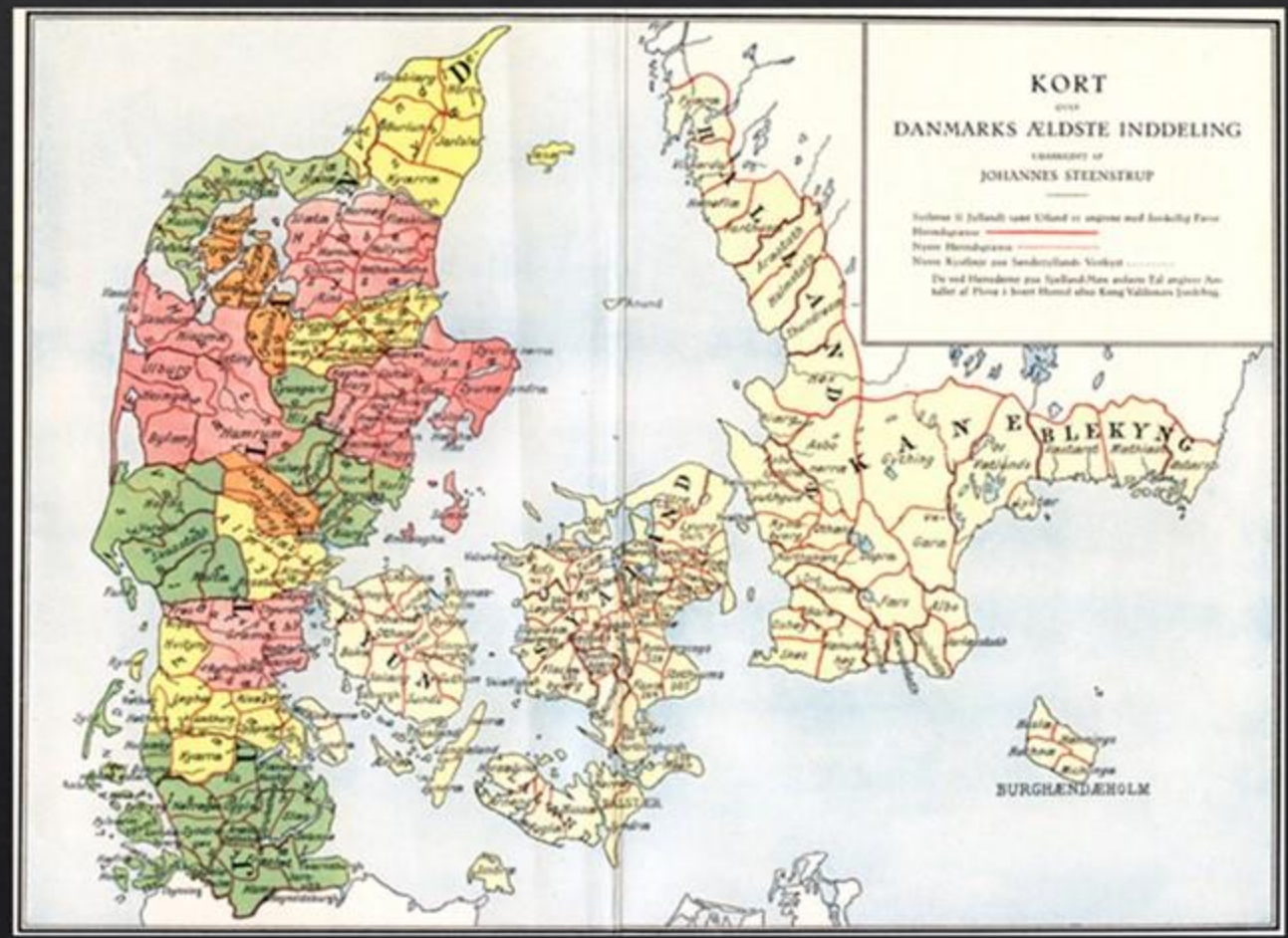

Danmarks äldsta indelning

Sverige år 1660

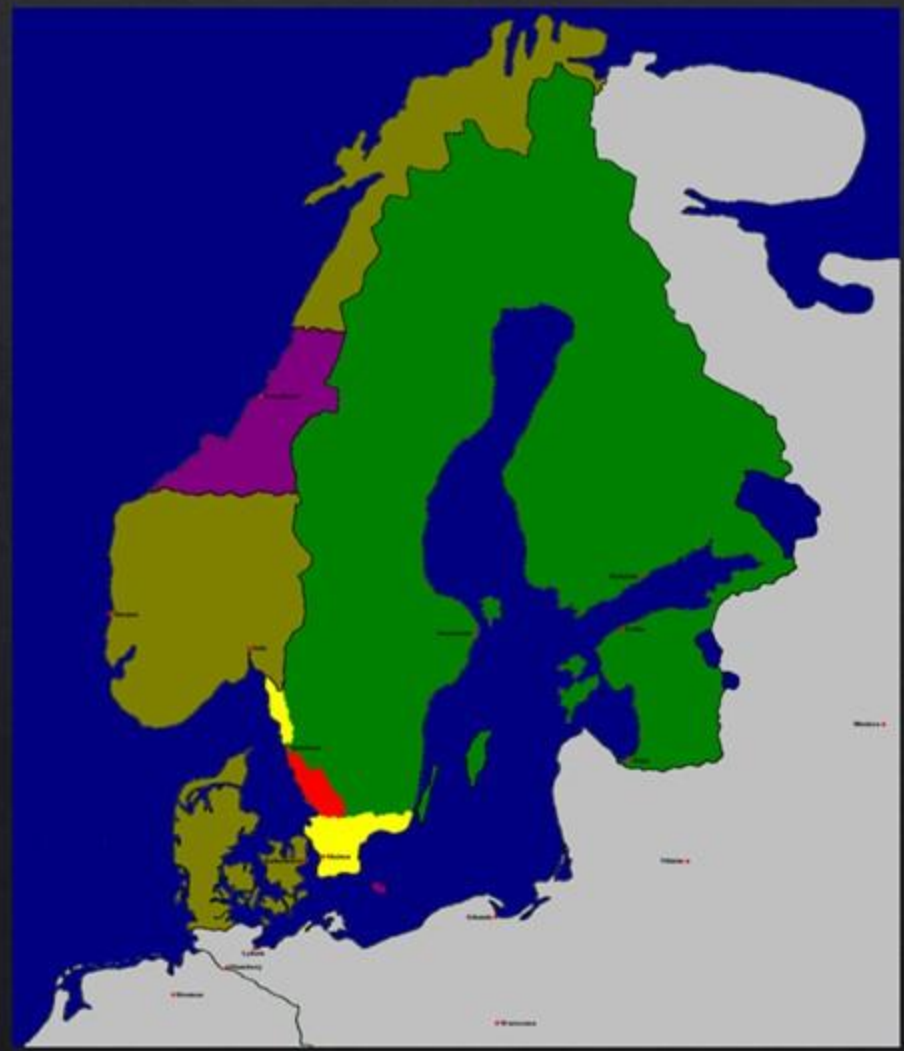

Skattepålagor plågade Bonden skulle hålla en ryttare med allt och han hade rätt till del i gården. Rättslöshet frodades i Skåne

Svenskar fick skydda sina transporter vid gränsen, överfall från snapphanar krävde avgifter

Den första frikåren leddes av Mikkel Pedersen f.1510,1559 175 man i trupp en liknande i Halland

På Bjärehalvön var Eskild Nielsen aktiv, kom från Heljaröd Skälderviken

Snapphanar
Friskyttar
Danmark gav
sold till de
friskyttar som
opererade på
svensk mark

Skåne
Beräknas att
2 500 (5 %)
av manliga
befolkningen
varit aktiva
mot svenskar

Simon Andersen blev kapten
opererade vid Linderödsås

25 kompani lär
ha opererat för
Danmark
beräknat
1200-1500 man
men egentliga
snapphanar var
oberoende

Några kända snapphanar

Svend Poulsen "Göinge-hövdingen"

Mikkel Pedersen

Det saknades kartor vid den tiden,
Så Snapphanar med lokal kunskap
om landskapet hade en fördel

Under den första tiden som svenskar 1658 – 1681 ca. Var Skåne mer som En provins med särskilda villkor. Efter nya försök från danskarna så tröttnade Karl XI, reglerna skärptes

Gränsbyarna hårt belastade även av svenskarna, 1566 gick Jakob H. Hästesko in i Skåne och brände Osby, Loshult, Sandby Gryt

Rutger von Asche-
berg bl a general-
guvernör i Skåne och
Halland/Bohuslän
f.1621-d.1693

Ebbe Ulfeldt var en dansk som växlade sida och utförde flera Illdåd mot snappahanar som spetsades på pålar

Ebbe
Ulfeldt

Stegling som tortyrmetod under 1600-talet.

Fredrik II förklarade
1663 krig mot Sverige
Mikkel Pedersen var
med och brände 400
gårdar och 7 kyrkor

Grymma avrättningsmetoder mot Snapphanar

Några namn och historia om enskilda Snapphanar

Simon Andersen (Tullsagra Simon)

Simon Andersen, friskyttekapten (snapphane) och storbonde från gården Tullsåkra i Västra Vrams socken, Kristianstads län. Han var chef för ett av skånska krigets (1675–1679) största friskyttekompanier. Känd för att gång på gång undkommit de svenska soldaterna, även när de hade inringat honom i hans egen gård. Han slutade troligen i Danmark. Sista beviset om Simon är att han står som dopvittne 1680 i Værløse, norr om Köpenhamn.
Værløse (före 1990-talet: Lille Værløse) är en tätort i, och centralort för, Furesø kommun i Danmark. Den ligger i Köpenhamns storstadsområde

Västra Vrams socken

Niels Andersen (kapten)

Niels Andersen, friskyttekapten, snapphane. När Östra Göinges friskyttekompani upprättades 1677 utnämndes han till kompanichef. År 1678 opererade kompaniet från Landskrona tillsammans med den danska hären. Bland Andersens viktigaste insatser var erövringen av Hönjarums skans, nära Osby, 1678. Kompaniet upplöstes 1680, varefter Niels bosatte sig på Själland, där spåren efter honom slutar.

Caspar Due

Caspar Due (också kallad Casparus Due), friskyttekapten med härkomst från Polen. Förde under Skånska kriget befäl över Casparus Dues friskyttekompani som huvudsakligen bestod av friskyttar från Östra Göinge och Villands härader. Blev avrättad den 4 september 1679 av svenskarna genom spetsning på påle.

Korta fakta

År 1600 börjar så danskarna att träna bönderna i strid, vilket visade sig snart vara användbart Gränsen skulle hållas

Fredrik II förklarade 1663 krig mot Sverige Mikkel Pedersen var med och brände 400 gårdar och 7 kyrkor

År 1677 upprättas Östra Göinge Friskyttekompani Niels Andersen leder

Försvenskningen av Skåne

Gårdar brändes ner, oskyldiga bönder greps och torterades, och det skedde våldtäkter och massakrer. I nordöstra Skåne och Blekinge ledde landshövdingen Håkan Nilsson Skytte kompanier med polska ryttare och lyckades knäcka det lokala motståndet. Snapphanar greps och avrättades och deras familjer landsförvisades. Vissa byar blev nästan helt utplånade.

Många gårdar hade övergivits, vägar hade förstörts, och gods och gästgiverier hade brännts ner. I trakten kring Landskrona var så många som 70 % av gårdarna övergivna och obrukade.

Försvenskning i skolan och kyrkan

Först år 1700 räknar man att det svenska språket har införts i de tidigare danska områdena

Försvenskningen av Skåningarna

Försvenskningen av Skåne var den process genom vilken Skåne kulturellt integrerades i Sverige efter att ha erövrats från Danmark under Karl X Gustavs första danska krig (1657–1658). De viktigaste stegen i försvenskningen dateras normalt till perioden 1658–1719.

Försvenskningens mest intensiva fas skedde under Karl XI:s regeringstid (1660–1697) och ansvaret tillskrivs idag främst de två generalguvernörerna Johan Göransson Gyllenstierna (1679–1680) och Rutger von Ascheberg (1680–1693).[6] Försvenskningen utmärktes först av försiktighet. Den skånska befolkningen fick representation i Sveriges riksdag, vilket innebar högre politiskt inflytande än man haft i Danmark. Åtgärder togs även för att avråda och till viss del förbjuda ekonomiska och kulturella band till Danmark. Ett mycket impopulärt steg var Karl XI:s inkvarteringar av svenska ryttare på skånska gårdar, vilket ledde till ett stort antal övergrepp på befolkningen. I och med utbrett stöd för Danmark och uppkomsten av de dansk-sympatiserande snapphanarna inleddes svenska offensiver för att slå ner danska sympatier i Skåne, vilka inkluderade bland annat avrättningar, förstörelse, tortyr och massakrer.

När Danmark försökte återta Skåne under skånska kriget (1675–1679) fick danskarna brett stöd bland befolkningen och kunde rekrytera friskyttar, däribland snapphanar. Den svenska statsmakten bekämpade utvecklingen med hot om, och försök till, massakrer i skånska byar. Efter skånska kriget intensifierades försvenskningen.

Under generalguvernören Gyllenstierna föreslogs bland annat en stor folkförflyttning men hans efterträdare Ascheberg förespråkade en mildare och mer långsiktig process. Ascheberg löste den långtgående konflikten mellan bönderna och de svenska ryttarna, samt gjorde försök att ekonomiskt återuppbygga Skåne och på så sätt knyta landskapet till Sverige.

Svensk lagstiftning trädde i kraft i Skåne under 1680-talet och svensk kyrkoordning infördes 1686.

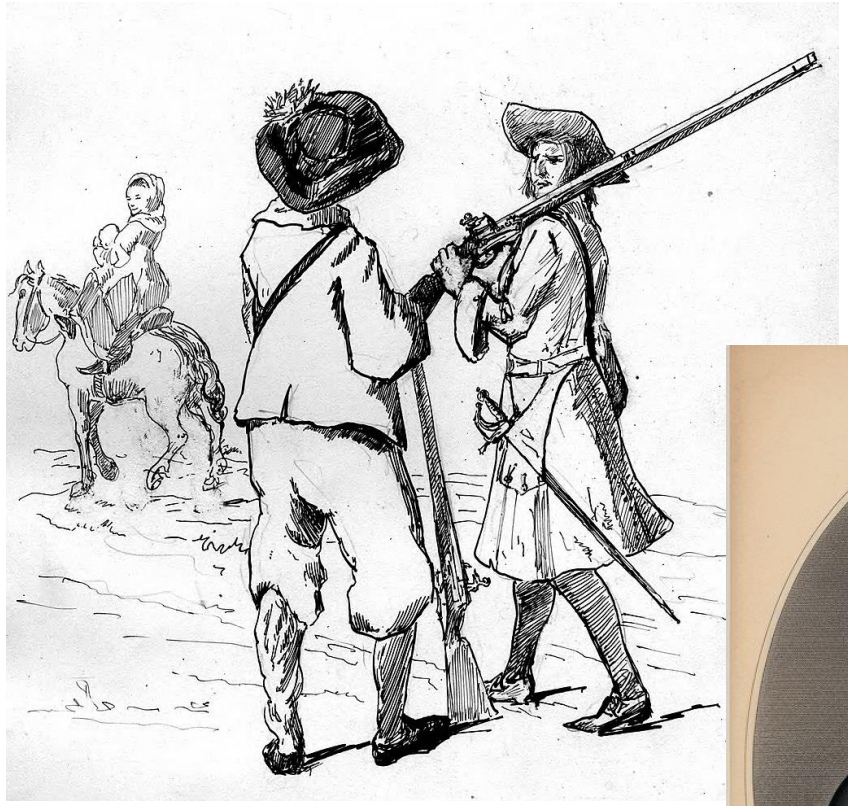

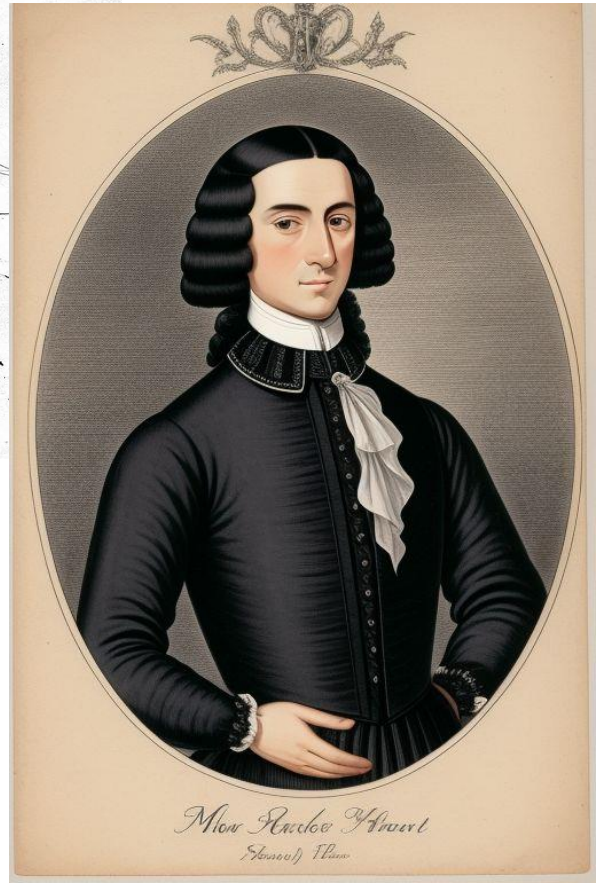

Prästerna

Kyrkan spelade en avgörande roll i försvenskningen och utnyttjades genom predikan och utbildningar för att sprida det svenska språket. Undervisningen på svenska blev den första allmänna utbildningen i läsande och skrivande i Skåne.

Skåne återhämtade sig inte ekonomiskt från krigen och delar av den nya ekonomiska politiken förrän på 1820-talet. Mellan 1675 och 1718 sjönk Skånes befolkning med 26 %, från 180 000 till 132 800, till följd av bland annat krig, flykt till Danmark och tvångsinskrivningar i den svenska armén. Sedan 1720-talet har Skåne betraktats som en bestående del av Sverige, om än med en kvarstående regionell identitet.

FÖR

av Skåne

SVENSKNING

Skåne, idag Sveriges sydligaste landskap, var fram till 1600-talet en del av Danmark, vilket regionen hade varit sedan antingen Harald Blåtands (regerade cirka 958–986) eller Sven Tveskäggs (r. 986–1014) regeringstid. Under de cirka 700 åren som Skåne var danskt var landskapet både politiskt och kulturellt viktigt inom Danmark. Det fanns en ekonomiskt viktig fiskeindustri och kontroll av Skåne innebar kontroll över inloppet till Östersjön. De skånska städerna agerade som viktiga kulturella centrum; de första kända danska mynten präglades i Lund under Knut den store (1018–1035) och under det tidiga 1100-talet var ärkebiskopen i Lund kyrkans överhuvud i hela Skandinavien. Reformationen i Danmark utgick från Skåne och Malmö var ett tidigt centrum.

Som ett landskap beläget intill den dansk-svenska gränsen var Skåne hotat i händelsen av krig mellan Sverige och Danmark. Skåne var för första gången svenskt en kort period under medeltiden, 1332–1360. Till följd av ekonomiska problem i Danmark hade Skåne pantsatts till greven Johan III av Holstein, som snabbt sågs som en förtryckare av lokalbefolkningen.

Kung Magnus Eriksson (r. 1319–1364) av Sverige tog över pantinnehavet 1332 och innehavet bekräftades 1343 i freden vid Varberg. Under Magnus Eriksson behöll Skåne egna lagar och mynt och kungen använde titeln "kung av Sverige, Norge och landet Skåne".[20] Skåne återtogs 1360 av den danska kungen Valdemar Atterdag (r. 1340–1375).

FÖR SVENSKNING

av Skåne

Under Kalmarunionen (1397–1523) var Skåne för det mesta säkert från krig men efter unionens upplösning återgick regionen till att vara ett gränslandskap.[18] Det första av 1600-talets krig i Skåne var Horns krig (1644–1645), under vilket svenska styrkor härjade särskilt i västra Skåne. Skadorna från Horns krig tog flera decennier att reparera och uppmuntrade länge lokalt motstånd mot Sverige.

Den 5 juni 1657 förklarade Fredrik III av Danmark (r. 1648–1670) krig mot Sverige samtidigt som den svenska kungen Karl X Gustav (r. 1654–1660) var upptagen med ett krig i Polen. Kriget blev en katastrof för Danmark och den 26 februari 1658 skrev parterna under freden i Roskilde. Fredsfördraget, ihågkommet som det värsta i Danmarks historia, överlät Skåne, Blekinge, Halland, Bornholm, Bohuslän och Trondheim till Sverige. Den dansk-svenska gränsen förflyttades därigenom till Öresund. Skåne lades 1658 under det skånska generalguvernementet, vilket bestod till sin upplösning 1719.

Fredsfördraget 1658 stadgade att befolkningen i Skåne, Halland och Blekinge skulle behålla sina gamla lagar och privilegier. Innan 1600-talet fanns det en "mycket markant dansk rikskultur" i Skåne, vilken främst upprätthölls av den regerande skånska adeln, med starka kontakter med resten av riket. De skånska bönderna, vilka utgjorde majoriteten av den skånska befolkningen, hade inga direkta kontakter med Köpenhamn och inte heller några politiska rättigheter

FÖR SVENSKNING

av Skåne

Tidig försvenskning (1658–1675)

Den svenska statsmakten var först försiktig med försvenskning i Skåne och processen kan först sägas ta ordentlig fart efter att Karl X Gustavs son och efterträdare, Karl XI (r. 1660–1697), blev myndig år 1672. Det fanns redan till en början ett viss missnöje bland den skånska befolkningen på grund av en samhörighetskänsla med Danmark och nya krav som ställdes i Sverige. För det mesta respekterades initialt existerande seder och bruk i Skåne.

Under Karl X Gustav infördes tull på all export och import till Danmark, i hopp om att klippa banden över Öresund. Skånska bönder och handelsmän behövde därför vända sig till resten av Sverige för att sälja och köpa varor, vilket möttes av kraftig kritik. Kort efter införandet avskaffade kungen därför tullen.
En utveckling som mottogs positivt i Skåne var att adeln, prästerna och bönderna fick skicka representanter till Sveriges riksdag och på så sätt fick politisk representation och knöts närmare statsmakten. Detta skedde med mer eller mindre omedelbar verkan; skåningarna representeras redan vid riksdagen 1664. I enlighet med fredsfördraget 1658 introducerades den tidigare dansk-skånska adeln på det svenska Riddarhuset. Borgare och adel var till en början förhållandevis neutralt ställda till den svenska erövringen, men blev snart missnöjda till följd av höjda skatter och den svenska arméns agerande. Danska adelsmän som flydde från Skåne fick sina gods och egendomar konfiskerade. Fördrivandet av gammal skånsk adel minskade det danska kulturinflytandet i Skåne.

För Svenskning av Skåne

Det största försvenskningsinitiativet på 1660-talet var grundadet av Lunds universitet, invigt 1668 för att ersätta Köpenhamns universitet, där skånska ungdomar förbjudits studera efter 1658. De viktigaste syftena med Lunds universitet var att utbilda svensktalande präster, och på så sätt stödja försvenskningen, samt att locka svenskar från resten av landet att flytta till och studera i Skåne.

För

av Skåne

Svenskning

Redan 1658 planerade adelsmän och borgare i Malmö att genom en kupp återgå till danskt styre. En sammansvärjning ledd av kalkbrukaren Bartolomeus Mikkelsen och stödd av borgmästaren Evert Wildtfang tog kontakt med Danmark. Planen var att beväpnade borgare i Malmö skulle ta kontroll över staden, att danska soldater skulle landsättas, och att adeln och bönderna i godsen omkring staden samtidigt skulle kasta ut svenskar från sina områden. Dåliga väderförhållanden gjorde att danskt stöd dröjde och planerna upptäcktes snart av den svenska statsmakten. Många konspiratörer, bland annat Wildtfang, fick betala höga böter och ett antal ledande figurer, däribland Mikkelsen, torterades och avrättades.

Snapphanarna var en typ av dansk-sympatiserande "bondegerilla" verksam i Skåne, Halland och Blekinge. Främst utgjordes snapphanarna av drängar, bondesöner, småbrukare, bönder som var oroliga för svensk hämnd, samt fredlösa. I november 1658 överföll en grupp snapphanar fogden Vulf Ravn på Herrevads kloster i nordvästra Skåne. Ravn skadades med ett skott och man bestämde sig för att plundra klostret. De svenska myndigheterna skickade ut soldater till närliggande byar och några bönder greps och avrättades, dock utan att man lyckades hitta mycket av bytet från klostret. Det ryktades att anföraren bakom kuppen var adelskvinnan Karin Lycke som ägde Snälleröds säteri i Färingtofta. Det gjordes en husrannsakan utan framgång och Lycke bedömdes som suspekt, men myndigheterna vågade inte gå lika hårt mot henne som mot bönderna.

FÖR SVENSKNING

av Skåne

Överfallet och plundringen hade politiska förtecken; Lycke hade personliga motsättningar mot fogden och Ravn var impopulär bland bönderna, bland annat eftersom han olagligt hade fängslat en bonde och tagit dennes oxe som ersättning för att släppa honom.

En dansk styrka landsteg i Ystad 1659 med mål att återerövra Skåne och fick stort stöd av lokalbefolkningen. Det blev dock snabbt uppenbart att styrkan inte var stor nog och planen gavs upp. Under 1660-talet startades svenska offensiver för att utplåna snapphanarna och danska sympatisörer i Skåne. Den danskfödde Ebbe Ulfeldt ledde vad som har beskrivits som ett "utrotningskrig" i vilket han ledde en grupp svenska knektar från södra Skåne upp till Göinge.

Gårdar brändes ner, oskyldiga bönder greps och torterades, och det skedde våldtäkter och massakrer. I nordöstra Skåne och Blekinge ledde landshövdingen Håkan Nilsson Skytte kompanier med polska ryttare och lyckades knäcka det lokala motståndet. Snapphanar greps och avrättades och deras familjer landsförvisades. Vissa byar blev nästan helt utplånade.

Inkvartering av svenska ryttare

Karl XI var emot att använda lokala ryttare i kavalleriregementen som stationerades i Skåne. Istället rekryterades ryttare i resten av Sverige samt i de svenskägda delarna av Tyskland och Polen. Ryttarna placerades ut i gårdar runtom i Skåne, med rätt till mat och husrum, och de skånska bönderna beordrades att betala deras lön i utbyte mot skattereduktion. Syftet med att placera ut ryttare i Skåne var att hålla lugn och ordning i landskapet och att pacifiera de skånska bönderna. Ryttarna fick senare rätt att ta över delar av jordbruket för sin egen del. I fallet att bonden dog tog ryttare ibland över hela gården. Inkvarteringen av ryttare var djupt impopulär i Skåne och ledde till omfattande protester. I Glimåkra slogs sju inkvarterade soldater ihjäl av en grupp bönder 1661.

Istället för att erbjuda skydd resulterade utplaceringen av ryttare snart i öppet och utspritt våld mot befolkningen. Ryttare började använda sig av våld och övergrepp mot bönderna och deras familjer, bland annat stöld, misshandel, mord och våldtäkt.

Under hösten 1675 förklarade Kristian V (r. 1670–1699) av Danmark krig mot Sverige. Under det resulterande skånska kriget landsteg den danska kungen och armén vid Råå och i juni 1676 hade de lyckats ockupera hela Skåne förutom Malmö.

Kristian fick betydande stöd av befolkningen i både Skåne och Blekinge; tusentals skånska bönder gick med danskarna i motstånd mot Sverige. Det fanns även många skåningar som gjorde motstånd mot Sverige, i synnerhet på grund av inkvarteringarna av ryttare, men som inte nödvändigtvis stödde den danska saken. Många bönder gjorde också passivt motstånd genom att ta sig till städerna eller helt enkelt vägra beså sina åkrar, och på så sätt inte tjäna de svenska styrkorna.

Efter den svenska segern i slaget vid Lund (4 december 1676) blev det uppenbart att Danmark inte skulle lyckas återerövra Skåne. På grund av att seger inte längre var troligt minskade Danmarks stöd hos den skånska befolkningen.

Kristian organiserade därför kompanier med friskyttar, inklusive snapphanar. Danska tjänstemän började också mer aggressivt samla in skatt. Snapphanarna betalades till viss del av Danmark men fick också försörja sig själva. Snapphanarna blev under krigets gång alltmer impopulära bland de skånska civila, vilka började se dem som rövare. De hade i regel dålig disciplin och uppmanades av den danska armén att ta till annars impopulära metoder, bland annat att utpressa gårdar på boskap och proviant. Danska soldater och friskyttar plundrade även Ystad, Simrishamn och Trelleborg, vilket ökade klyftan mellan Danmark och Skåne.

Den svenska statsmakten bekämpade snapphanarna starkt. Snapphanar som fångades avrättades under spektakulära former för att avskräcka motstånd. En vanlig metod var att snapphanen brändes med glödande järn och att en järnstång sedan kördes in i ändtarmen och ut genom näsan. Kroppen kunde sedan spikas upp i ett träd.

De flesta av snapphanarna dog under kriget eller avrättades av svenska soldater. Överlevarna lämnade i regel Skåne tillsammans med den danska armén. Den sista kända snapphanen, Nils Tuasen, avrättades år 1700.

För Svenskning av Skåne

1677 genomförde riksrådet Johan Göransson Gyllenstierna ett edkrävartåg genom skogsbygden i norra Skåne. Lokalinvånarna fick underteckna en överenskommelse med Karl XI om att de i utbyte mot att bli förlåtna för alla begågna brott skulle hålla sig lugna i fortsättningen. Den 15 januari det året spikades det också upp "nådiga plakat" från kungen vid allmänna platser och kyrkor runtom i Skåne. På plakaten kungjordes att om en skåning "på något sätt" skadade en representant för den svenska armén eller kronan så skull en tiondel av männen i den närmaste byn avrättas och alla män skulle behöva betala 1,000 riksdaler, vilket motsvarande ungefär tre genomsnittliga årslöner. En vecka senare förstärktes straffet till att var tredje man i byn skulle avrättas. Under april 1678 beordrade Karl XI att alla män mellan 15 och 60 år gamla i Örkeneds socken skulle dödas och att alla byggnader skulle förgöras för att statuera ett exempel. Lokalinvånarna fick reda på planerna och tog tillflykt till skogen. När de svenska soldaterna anlände slogs en äldre man som valt att stanna ihjäl och gårdarna brändes ner.

Det skånska kriget förstörde mycket av det skånska landskapet och stora delar av regionen, såväl landsbygden som städerna, genomgick olika former av förfall. De större städerna, såsom Helsingborg och Lund, låg till viss del i ruiner och hade lamslagits av förändrade handelspolitiska förhållanden. Landsbygden tog stor skada av strider, plundringar, och militära inkvarteringar. Många gårdar hade övergivits, vägar hade förstörts, och gods och gästgiverier hade brännts ner. I trakten kring Landskrona var så många som 70 % av gårdarna övergivna och obrukade. Det fanns efter 1679 fortfarande mycket missnöje med Sverige i Skåne, på grund av ständig militär närvaro och militära övergrepp, samt ökad skatt.

Många gårdar hade övergivits, vägar hade förstörts, och gods och gästgiverier hade brännts ner. I trakten kring Landskrona var så många som 70 % av gårdarna övergivna och obrukade.

För

av Skåne

Svenskning

Stödet som den danska armén fått i Skåne gjorde många svenska officerare och tjänstemän oroliga att den nya södra gränsen aldrig skulle kunna hållas säker och det ansågs nödvändigt att göra Skåne mindre danskt. Eftersom det hade varit svårt att övertyga skåningarna om "Sveriges sak" föreslogs det istället att "utrota en del av skåningarna". Bland de planer som föreslogs var att genomföra en storskalig folkförflyttning. Skånska bönder skulle fråntas skatterättigheter och tvångsförflyttas till Baltikum; i deras ställe skulle smålänningar lockas att ta över skånska gårdar. Det föreslogs även att låta svenska adelsmän ta över skånska herrgårdar, samt att skånska kyrkoherdar skulle förflyttas till stift längre norrut och ersättas med svenskar. Dessa planer genomfördes aldrig, men det är sannolikt att de övervägdes av Karl XI.

Den nya generalguvernören av Skåne, Johan Göransson Gyllenstierna, drog tillsammans med Karl XI upp ett försvenskningsprogram. Planen var att byta alla danska präster mot svenska, uppmuntra så många svenskar som möjligt att flytta till Skåne, samt att dra in och ersätta alla danska läromedel med svenska. Gyllenstierna avsåg också att starkt militarisera Skåne i förberedelse för ytterligare krig med Danmark. Många fler soldater skulle stationeras i Skåne, Landskrona citadell skulle byggas ut, och ett nytt krutbruk skulle byggas vid Kristianstad.[4][6] Det hela hann bara delvis påbörjas innan Gyllenstiernas död i juni 1680

Hur gick det med ”Försvenskningen”

När blev Östdanskarna Svenska?

Källa: Hanne Sanders, ”Efter Roskildefreden 1658, Skånelandskapen och Sverige i krig och fred

Först blev danskarna förskånskade

Det som hände 1658 var att freden i Roskilde år 1658 gav Skåne till Sverige.

När kände sig då danskarna, i Östdanska delen av tidigare Danmark som svenskar?

Det ska vi se några exempel på, men fler exempel på att man inte kände det på länge.

FÖR av Skåne SVENSKNING

Torstensonska kriget år 1643 - 1645

Torstensons krig kallas kriget mellan Sverige och Danmark-Norge mellan 1643 och 1645. Kriget anstiftades av Axel Oxenstierna med målsättningen att häva den danska Öresundstullen och göra strategiska landvinningar för att försvåra framtida danska anfall mot Sverige.

Svensk seger; freden i Brömsebro.

De militära framgångarna i kriget för Sverige gjorde att de svenska kraven var mycket långtgående. Freden innebar att Danmark-Norge avträdde de norska landskapen Jämtland och Härjedalen, och de danska öarna Gotland och Ösel i Östersjön till Sverige. Sverige erhöll dessutom Halland under 30 år samt viss tullfrihet i Öresund, också för svenska besittningar på andra sidan Östersjön.

Idre och Särna socknar i Dalarna kom visserligen redan 1644 på svenska händer, men detta glömdes bort i fredstraktaten, och först i ett särskilt avtal 1751 formaliserades dessa socknars tillhörighet till Sverige

Åren 1658 till 1683 får mer kallas ”Förskånskningstid”

Danskarna försökte återta sina förlorade landskap under lång tid. Fredrik den tredje förklarade den 1 juni Sverige krig, med facit en stor blunder. Visserligen hade en överviktig Karl X turen, att isen över Bälten höll och vem hade räknat med ett anfall från det hållet? Men 26 februari var förnedringen ett faktum!

Roskildefreden slöts med stora landöverträdelser till Sverige. Lusten till upprättelse skulle sedan visa sig i många nya krig mellan Danmark och Sverige. Svenskarna började även bryta mot freden, man lämnade inte Själland 1959. 10 – 11 februari stormades Köpenhamn.

FÖR

SVENSKNING

Skånska kriget år 1675 - 1679

Tyskland-Danmark-Sverige

Utfall: Freden i Fontainebleau
Freden i Lund
Freden i Saint-Germain
Resultat: Status quo ante bellum
Casus belli: Sverige angriper Brandenburg, Danmark hoppas återerövra Skåne

Skånska kriget var ett krig 1675-1679 som stod mellan Danmark-Norge, Brandenburg och Sverige. Kriget ägde främst rum på skånsk och bohuslänsk mark, samt i norra Tyskland

Men stormakterna kom till Danskarnas hjälp!

Vem som skriver historien färgar ofta berättelsen i lämplig färg! Danskarna framhäver klart sina danska hjältar, men det finns Nyanser när över 4 000 Holländare dyker upp för att mota bort den grymma svensken.

Freden i Köpenhamn 27 maj 1660 ger Danskarna lite landvinst! Bornholm och Trondheim län återgår till Danmark.

Redan i Oktober 1658 hade Bornholmarna rest sig mot Sverige. Främst kom de från Rönne. Man mördade den svenske styresmannen (Johan Printzesköld) och dagen efter överlämnade sig svenskarna till Bornholmarna. Upproret var beställt via Köpenhamn.

FÖR

SVENSKNING

Karta före och efter

Bornholm övergick till Danmark via köp

Lite slarvigt får många bara läsa, att så fick Danmark Bornholm. I verkligheten fick Fredrik III punga ut med en hel del. 18 Herrgårdar och en hel del jordbruksmark som betalning till den svenska kronan.
Den danska adeln i Skåne
Deltog i vissa fall i en operation som växlade skånska gods till utlovade nya egendomar i Danmark.

Fredrik III skulle betala.
Sedan blev det inte mycket till försvenskning av godsens ägare. I freden reglerades, att danska adeln där personen inte bodde i Skåne (bodde i Danmark), fick behålla sina gods, utan att behöva svära svenske kungen sin trohet (Trogen danske Kungen redan)

FÖR SVENSKNING

Bornholms vederlagsgods överlämnades till Sverige som ersättning för Bornholm vid freden i Köpenhamn 1660.

Vid freden i Roskilde 1658 tillföll Bornholm Sverige. Invånarna på ön gjorde emellertid uppror, befriade sig från svenskarna och överlämnade ön i gåva till den danske kungen. Vid freden i Köpenhamn fick Danmark tillbaka Bornholm, men den danske kungen blev tvungen att ge ekonomisk ersättning till Sverige. Det skedde genom att 18 adelsgods i Skåne löstes in från sina tidigare ägare och överlämnades till Sveriges kung.

De gods som tillföll svenska kronan var Lillö, Udderup, Svabesholm, Tunbyholm, Östra Ingelstad, Smedstorp, Onslunda, Gyllebo, Gladsax, Lövestad, Månstorp, Flyinge, Billesholm, Tomarp, Dragesholm, Vollsjö, Legeved och Hörby gård i Blekinge.

Förutom dessa gods tillföll även andra gods svenska kronan när danska adelsfamiljer flydde Skåne. Till exempel beslagtogs Bosjökloster, Torup och Herrevadskloster när Corfitz Ulfeldt lämnade Sverige.

Bornholms Vederlagsgods

Ränkerna som lyckades på Bornholm misslyckades i Malmö november 1658- december 1659

Malmöborna var klart danskar i grunden! Att Sverige var nya herrar hade klart rört upp känslorna. Köpenhamn svarade för uppvigling I brevform och man lovade ett skepp med soldater.

Nu gick skeppetlite för nära Saltholm och gick på grund. Svenskarna fick så småningom klar för sig vilka personer som låg bakom försöken till att åter ge Malmö till danskarna. Arresteringarna började utföras.

Det var 18/4 – 1659. Huvudmannen (Bartolumeus Mikkelsen) namngav 40 personer. Av 24 skåningar blev 16 dömda till döden, men 3 blev avrättade, resten fick fängelse under grymma former.

Bornholms Vederlag blev namnet på betalningen

Svenska kronan utökade sina marker och gods i Skåne, och flera av godsen var en valuta , blev förläningar till dugliga svenskar, som krigat bra på den svenska sidan.

Namnen som fladdrar förbi: Stenbock, Wrangel och Banér.
Blev det en bra utveckling för de bortskänkta godsen?

Trenden blev tydlig! Nya ägarna bosatte sig inte där och nedgången blev tydlig. Vissa objekt tappade status som Herrgård, vissa helt enkel upplöstes. Lätt fånget och lätt förgånget principen verkade att ha slagit till.

År 1662 fick Skåne en egen grundlag, Malmö recess

Fredrik III hade 1660 passat på att införa envälde. Karl XI väntade till efter 1680 med detta. Skåne fick åren 1658 till 1681 en egen särställning, mer som en provins i Sverige. Lagstiftningen blev en blandning av den redan befintliga danska och den svenska lagstiftningen. I flera mål kunde domstolen hänvisa domen till samtidigt dansk rätt och svensk rätt.

År 1675 försämrades klart relationen mellan Skåningar och Svenskar. Fredrik III var inte glömsk, han ville återta Skåne och förklarade krig mot Sverige 2 september 1675. Danska adeln hade då kvar bättre villkor än den svenska. Karl XI:es tålamod tröt 1681 (erkände inte Skånes grundlag längre) . Envälde infördes i Skåne och svenska lagar skulle införas. Men (ex. prästgårdar) vissa särregler bestod in på 1800 talet.

Ljungbyreskriptet 1677, svär eden till svenske kungen och att inte bistå Snapphanarna ”Edkrävartåg”

Svenskarna var upprörda i slutet av kriget, så år 1677 kom man på en tanke. Låt vuxna män i Blekinge och Skåne skriva under på att inte bistå de s k Friskyttarna (läs Snapphanarna). Troligen hade männen inte mycket val (straff att inte skriva under och straff att bryta avtalet)

Riksrådet Johan Gyllenstierna skulle resa runt med ”Edsresorna”.
Ola Olsen född 1630 på Hasslö (en tidig egen släkting på moders sidan), var en som valde att skriva under. Så man har blivit lite hunsad av (historiskt) den svenska överhögheten. Danskarna hade ca. 1500 st Friskyttar i Skåne i sin tjänst. 29/6-1676 landsteg danskarna i Råå och veckan efter krävde Friskyttarna in månadsskatt av svenskar, tala om att bli hunsad tillbaka.

Lite våld på köpet i Snapphanebyggder

Svenska skatter det fick man prova på även i Rödeby Blekinge. Faktum är att min släkt bor där än och betalar svenska skatter. Men då 1658 i september tröttnade bonden Christer Bagge helt.

Det samlades en liten upprorsskara. De drog runt och brände och lyckades döda några svenskar. Christer Bagge steglades genom att kroppsdelar förstördes och huvudet träddes sedan på en påle.

En pinsam historia var när svenska krigskassan rövades bort i Loshult år 1676. Svenskarnas hat stegrades och år 1677 ville man Göra något spekulatärt och avrättade 70 Snapphanar för att sedan placera dem längs med strategiska vägar (tecken till befolkningen)

Det kostade att hålla en arme på fötter

Kriget blev en livsstil och länderna föredrog, att inte ta hem sina Soldater. Billigare att ta maten och förnödenheterna i annat land.

Svenskarna ville snabbt till Skåne som var rena kornboden för de stridande. Danskarna hade samma inställning, men med krympande underlag (mark man hade kontroll över), så fick man fundera på en del kreativa skatter.

Helsingborg hade växling på sina ägare åtta gånger åren 1600 – 1709. Danskarna var snabba att samla in traktens Jordeböcker för att bedöma skatteunderlaget. Svenskarna var inte sämre och införde nya skatter. Befolkningen plågades i området. Man tvingades även till inhysning av soldater, och nödfall fick man lämna bort sina djur. Trots man betalade ”Hästunderhållsskatt”

Ingen försvenskning av prästbeståndet

I tutningen, att den svenska makten enkelt ordnade med en försvenskning har nyanser.

Flertalet östdanskar hade kvar sin dialekt och talspråk, livet gick vidare, trots att de fick höra den svenska upplagan av katekesen från predikstolen.

Åren 1663 – 1676, så kom 132 präster till Lunds stift, bara 9 st var födda i Sverige. Så ingen nämnvärd försvenskning där. Visserligen svenskar 25 – 30 % senare åren 1678 – 1700.

En präst var Petrus Bäck, präst i Bunkeflo & Hyllie, han var svensk.

Få präster flyttade från Skåne till Danmark. Men det fanns en del som blev avskedade, med följd att de även blev utfattiga.

Lite felräkning på flyktingar till Danmark

Dansk forskare kom fram till 10 000 st flyktingar från Sverige till Danmark (jämför med 140 ooo st innevånare i Skåne)

Men det kan närmast vara 3 – 4 000 stycken, det var inte oftast hela familjer som flydde, utan unga män.

Familjerna blev kvar i Skåne. Exempelvis erbjöds nya tjänster i Danmark om prästen flyttade från från Skåne.

Sverige vidtog åter kreativa skatter för, att stoppa upp utflyttning. Sexpenningen en skatt på 1/6.del av värdet på det man skulle föra från Sverige till Danmark.

Behåll de där

Östdanskarna då!

Hälsningar!

Danmark